

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

Liber Quartvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

fraudis probetur super hoc intervenisse commentum, aut alia causa subsistat, quae iudicem ad hoc beneficium concedendum movere debeat. Et a si tempore laesa asseratur, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se laesam esse legitime probaverit.

Restitutio in integrum, semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h. d.

Quod si semel b restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, praeter quam ad appellationem omnimodam, non erit eidem amplius concedenda, nisi novis defensionibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Penis, qui & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere. h. d.

Huiusmodi e verò restitutionum cause solum coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: sive hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fue-

a *Canon. qui. eos. tit. b. C. fin. eos. si. extr. c. C. pen. extr. ed. si.*

rit, sive commissio eis negotio, huiusmodi questionem incidere contingat. Delegati verò ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodo iudicandi facultatem, sive arbitri, de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter mota fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h. d.

Per supplicationem a quoque Principi porrectam, aut per querelam appellationis remedio destitutis subveniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quam si victrix pars idoneam fidei iuramentum praeberit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiae sine fidei iuramento procedet, retractationis iure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare valeat.

a *Gl. in vers. supplicavit. c. ex. l. extra. extr. av. eo. 10.*

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI. LIBER QUARTUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS, ET INQUISITIONIBUS.

TITULUS PRIMUS.

Criminalia Iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituantur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et accusationem inscriptio, denunciationem charitativa monitio praecedere debet. hoc dicit.

CRIMINALIA Iudicia nihil semè simile habent cum ceteris iudiciis, de quibus proximè locuti sumus: magneque diversitas eorum est, & in institutis, & in exercendis. Instituantur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni praecedente inscriptione a per Accusatorem Rei crimen ad Iudicem deferretur. Per Denunciationem, ut cum nulla praecedente inscriptione, sed tantum charitativa monitione ad Iudicem notitiam crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum Accusationis crimen objicitur, est inscriptio ne-

cessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denuntiatio faciendae.

Accusator non probans obiectum crimen, tenetur ad poenam rationis, nisi suam innocentiam purgaverit: & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenam a debet incurrere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denunciatus verò licet ad rationem non teneatur, si tamen b in probatione deficiat, donec suam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio suspendendus erit: ut ceteri simili poena perterriti ad aliorum infamiam facile non prosiliant.

a *Canon. qui. crimen. 2. qu. 1. 1. & c. super. hu. in. princ. ext. ind.*

a *Canon. qui. non. probare. 2. qu. 3. & can. qui. crimen. 2. qu. 1. 1. c. 2. ext. de. calum.*

Noni. quando procedendum fit per inquisitionem. h. d.
Per inquisitionem criminale iudicium instituitur, cum precedente diffamatione a, ac quasi denunciante fama, de crimine iudex inquirat. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio: ut sicut ad accusationem legitima procedere debet inscriptio, & b denunciationem charitativa monitio: ita & inquisitionem clamorosa insinuatio e procedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prae-textu revocare, quod non processerit fama inquisitionem. h. d.

Siquis d tam, postquam coram eo, qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus fuerat, eadem crimina confessus fuerit, frustra postmodum eo prae-textu confessionem suam impugnat contendet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebitur. h. d.

Idem etiam erit e, si is, cui contra te commissi super certis criminibus fuerit inquisitio, te praesente, ne quicquam super hoc excipiente, infamiae inquisitione, ommissa ad veritatem eorumdem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnat poteris.

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h. d.

Accidit autem interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo crimen opponatur, ut puta f, cum quid obicitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur: quo casu non erit inscriptio necessaria.

Non est necessaria inscriptio, si crimen obijciatur, ut quis ab officio vel beneficii affectatione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione puniatur poena extraordinaria. h. d.

Sed q an, si propterea crimen opponatur, ut quis a promotione officii, vel beneficii affectatione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obijciatur, non cogi quenquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promovendum quidem impedit, non tamen iam promotum dejicit. Post confirmationem vero, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam confirmandus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtento dejicit, ad extra ordinariam poenam secundum arbitrium iudicis citra vinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens attingendus.

DE DVPLICI PURGATIONE.

TITVLVS II.

Quid sit purgatio & quatuorplex. Et quod vulgari purgatio est penitus improbara. h. d.

Contingit etiam interdum, ut licet adversus criminiosum nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione convictus, ita tamen alicujus criminis, vel maculae publica laborat infamia, quod super manifesta ferè nota eidem purgatio fit inderenda. Est autem purgatio, demonstratio innocentiae super obiecto crimine. Purgationis duae sunt species h, vulgaris scilicet, & Canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus vel invenit, vel sequitur: ut, cum aqua frigida, vel candentis ferri, vel singularis certaminis quis subit iudicium: quae cum Deus in ea tentari videatur, merito iusta est factis Canonibus exulare;

a C. qualiter & quando. el. ext. cod. b Cap. 2. ext. cod. c C. inquisitione. §. tertia. vers. ad hac. ext. cod. d Car. cod. tit. in o. c. C. fm. eo. 22. in o. f C. super his. §. cum aut. ext. eo. 22. g d. c. super his. §. cum aut. ext. eo. 22. h gl. rub. ex. de pur. vulg.

licet enim quoddam singulare certamen invisse divina probat historia, nunquam tamen ut id pro lege teneatur, divina sanxit autoritas.

Quid sit Canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores. h. d.

Canonica purgatio dicitur, quae factis Canonibus comprobata: ut cum a de crimine infamatus, iure se non esse tali crimine, vel macula inquinatum & cum compurgatorum manus eundem a crimine immunem, & verum credere illum jurasse, ipsa quoque iurejurando firmat. Erunt autem compurgatores huiusmodi honestatis & opinionis, ut verisimile sit, eos amore, vel odio, vel obtentu pecuniae non dejerare: necesse etiam est, ut eos, quem purgare intendunt, vitam & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro convicto. Et super iuramento non est indicienda purgatio. h. d.

Quicumque b verò in Canonica purgatione defecerit, perinde puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime convicti, vel confessi fuissent: nisi tamen aliud iudicantis aequitas statuendum duxerit. Planè super notorio e nulli erit indicienda purgatio, sed tantum condemnationis promulganda sententia: cum patrat sceleris evidentia, neque accusatoris clamore indigeat.

Criminum quadam solum Deum laedunt, quadam etiam homines. h. d.

Criminum autem quaedam divinae maiestatis laedorem continent: quaedam verò & hominibus damnnum irrogant. Quae Deum principaliter laedunt, haec tamen habentur, simonia, haeresis, schisma, apostasia, sacrilegium, maledicentia, sacrilegium. Hominibus vero laedorem inferunt, homicidium, adulterium, stuprum, rapina, furtum, usura, falsitas, iniuriae: de quibus distinctius, sed tamam breviter videamus.

DE SIMONIA.

TITVLVS III.

Quid sit Simonia, & unde dicta. h. d.

Simonia d nihil aliud est, quam studiosa voluntas, siue cupiditas emendii, vel vendendi spiritualis, vel spiritualibus annexa. Vel, simonia est rei spiritualis vel spiritualibus annexa, cum aliquo temporali facta commutatio. Appellata est autem a Simoone mago, qui primus huius detestandi sceleris auctor fuit.

Simonia aut est simplex conventionalis, aut est mentalis. h. d.

Simonia duplex est species. Nam aut est conventionalis, aut mentalis. Conventionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de danda in posterum traditum intercesserit, & conventio. Mentalis est, cum nullum quidem intercesserit factum e, sed sola prava dantis, aut recipientis mens & intentio concurret: & propterea rudi, sed congruenti vocabulo mentalis appellatur.

Cuiuscumque muneris receptione Simonia contrahitur. Et appellatione pecuniae continetur, quidquid homini habere in terra. h. d.

Contrahitur f autem Simonia, non modo cum pecunia ipsa pro re facta datur, aut recipitur, vel danda & recipienda tacite vel expresse conventum fuerit: verum etiam cum dans à lingua, vel obsequio recipientis munus exigit. Cum enim spiritualia tribuens, munit ab omni munere excutere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro divinis rebus non solum pecuniam nullam, sed nec humanum obsequium, aut gratiam ali-

a Cap. quotiens. extr. de purg. can. & ean. monachum. eod. tit. b C. cum lex. ubi gl. & c. inter sibi iudicatos. extr. de purg. Canon. c C. pen. ext. dist. tit. d gl. in sum. 1. §. 1. e ext. canon. 2. cod. tit. f gl. in sum. 1. §. 1.

quam requirit. Et sicut pro manus impositione non debet Episcopus a, ita nec minister, nec notarius, in ordinatione, pro voce vel calamo, pecuniam recipere. Pecuniam vero hoc loco accipimus, quidquid homines habent: hoc enim nomine idem omnia continentur, quia antiqui, quidquid ferme habebant, in pecoribus habebant. Contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodammodo in commercium deducit.

Tunc plura capita, ex quibus committitur simonia, h. d.
Sed b & tunc quoque simonia committi dicitur, cum quid pro personis Ecclesiasticis deducendis in sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu pro nubentium benedictionibus, accipitur. Is quoque, qui pro electione praxia largitur, quia per electionem pervenit ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniace dicitur quis electus, etiam si quid ignorante eo datum fuerit, vel promissum, h. d.

Nec distinguemus c, sciente, a ignorante eo, qui promissionis, vel dationis alicujus interventu postmodum electus fuit, promissum quid, vel datum fuerit: quamvis enim electus tempore dationis, vel promissionis conscius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniace, licet ignorans, sed bene super assertionem beneficii simpliciter praxia tamen respiciatur, h. d.

Sed videamus, an post reprobam electionem cum eo super praxatione, ad quam quis sic electus fuerit, possit Episcopus dispensare: & constitutum est, non posse quamvis d circa eum, qui per simoniam pravitatem simpliciter beneficium recipit, post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur.

Datum in dispensationem eligendi, vel alio etiam reclamante, non facit electionem simoniacam, h. d.

Plane si constat eos, qui quid dederint, vel promiserint e, quod per fraudem in dispensationem eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum habente, se cura electio minime reprobanda erit: alioquin contineret, quod factum infidias inimico parantis innocenti damnosum existeret, & vir malus de fraude sua commo- dum reportaret.

Simoniace ordinari cum suo ordinato & Clerico mediatore esse dependens, laicus vero mediator excommunicatur, h. d.

Ac veluti variis modis simoniaca labe committitur, sic etiam variis penis simoniacos perculli, admonendi sumus. Nam si quis, ut ordinetur, pecuniam Episcopo obtulerit f, & qui turpissimi lucri commodo Sancti Spiritus gratiam vendere g tentaverit, amissionis proprii gradus periculo subiacet: & qui ordinatus est, a dignitate, quam pecuniis acquisivit, erit prolix alienus. Si quis vero h tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis mediator exiterit, siquidem Clericus, erit a proprio gradu deiciendus: si vero Laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a simoniaco non simoniace, & simoniace non simoniace ordinatus confertur, non sunt deponendi, h. d.

Hec ignorantia, nec attractionis excusat violentia, sed simoniaci simoniace ordinati, vel ordinatores existunt. Ceterum si quis a simoniaco quidem, non tamen simoniace, ordinem susceperit, aut simoniace non simonia-

a Can. i. extr. eod. tit. b Cap. non satis. & cap. seq. extr. eod. tit. c Cap. non satis. extr. eod. tit. d Cap. extr. de elec. e Cap. non satis. extr. eod. tit. f Can. si quis. g. e. h. Can. quando Episcopus. h. quod si aliter. 24. dist. 11. h. Can. si quis Episcopus. i. q. 1.

cus ordinem contulerit, misericorditer in Ecclesia sustinendi erunt: hos enim facit simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, vel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniace per accusatorem convictus privatur beneficio, & deponitur per inquisitionem vero privatur quidem beneficio, sed post peractam poenitentiam in suo ordine permittitur ministrare, h. d.

Quod a simon ordinem quis, sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest, per accusationem, an per inquisitionem quis convictus fuerit. Primo enim casu non solum Ecclesia privandus erit: posteriore vero, postquam ab Ecclesia, quam sibi per pecuniam comparaverat, amotus fuerit, & injunctam poenitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus erit.

Cum parvulis, qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari, h. d.

Quoniam b qui parvuli parentum cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti, ob peccatum factum non modo a sacris ordinibus non sunt removendi: verum etiam postquam eas omnino dimiserint, si Canonice in eisdem vivere voluerint, pro magna misericordia sustineri poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principali, h. d.

Nec obijciat quis, non consecrationes emisse se, sed quae ex consecratione proveniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter vivere non potest, sic corporalis Ecclesia, vel dignitas, & ordo Ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non contingit, neutrum inventum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat, h. d.

Hypus autem criminis tanta est labe c, ut etiam servi adversus dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem. Item omnis peccator missam celebrare potest, praeterquam simoniacus: quem adeo quilibet, ut ab ordine male accepto removeatur, accusare potest, ut nec meretrix excludatur.

Oblatum sponte, vel datum gratis redimenda molestiae super iure questio indebita non inducit simoniam, h. d.

Sciendum tamen est, non datione qualibet, aut receptione simoniam contrahi: nam si quid sponte, pure d, sine pacto, & conventionione, & taxatione qualibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupulo simoniace pravitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, si quid non sponte quis dederit, sed ut indebita illatam molestiam super questu iure redimat, dare coactus fuerit.

Tununtur prelati committentes vices suas sub anno censu, h. d.

Demum sciendum est tam Lateranensi, quam Turonensi concilio statuentem, Canonice distractioni prelatos eos subjacere, qui vices suas e, vel Ecclesias sub anno censu concedunt: quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponunt, ad aeterna retributionis praemium consideratio non habetur.

Tununtur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia, h. d.

Pro docendi f quoque licentia concedenda nullus cuiusque consuetudinis obtentu aliquid exigere debet, & qui secus fecerit, ab Ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim videtur, ut in Ecclesia fructus sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

a Can. dilectus ubi etiam gl. in vers. amoto. eo. 11. ex. b C. si quis. ius. h. quamvis. extr. eod. c. tanta. extr. eod. tit. d. C. tua. no. 4. si vero. extr. eod. tit. e. Can. 1. 2. & seq. extr. ne prelat. vic. suas. f. Can. 1. 2. & per totum mt. extr. de magist.

UNIVERSITÄTS-
 BIBLIOTHEK
 PADERBORN

DE HAERETICIS ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS. TITVLVS IV.

Qui sint haeretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

Haeretici sunt, qui vanæ gloriae, principatusque sui causa fallas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesiae per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quaedam videatur esse diversitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem haeresim non contingat, ut ab Ecclesia recte recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & à se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

Utrumque a verò crimen atrocissimè Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam schismaticos excommunicationis sententia Canones infectantur: & si nec sic respicerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum sive beneficiorum concessiones, alienationes rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Haeretici nisi haeresim abjudicaverint, omni Ecclesiastica prerogativa nudati traduntur seculari curiae puniendi. h. d.

In haeresi b autem deprehensi, praeter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prerogativa spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquuntur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicae unitatem recurrerit, & errorem suum publicè abjurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici vero, nisi (prout dictum est) abjurata haeresi & satisfactio exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquuntur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

Bona haeticorum post latam sententiam confiscantur. h. d.

Bona quoque & damnatorum, propter haeresim ipso jure, & omni spe potiundæ hereditatis filiis adempta, confiscata intelliguntur: aut si clerici fuerint, Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum occupatio faciendâ non erit, antequam super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob haeresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scilicet contraxerint matrimonium cum haeretico. h. d.

Ed & cum alteri per alterum iniqua conditio inserti non debeat, propter haeresim maritorum, uxorum Catholicarum dotes d confiscari non debent, nisi forte cum viris matrimonia contraxerint, quos haeticos esse sciebant.

Eidem post mortem bona haeticorum confiscantur. h. d.

Post mortem & quoque ob sceleris immanitatem haeticos poena prosequitur: ideoque & si criminoso vivente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihil minus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Haeticos non possunt tradi Ecclesiastica sepultura. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante absolvantur, quam proprii maritus exhumaverint. h. d.

Ecclesiastica quoque sepultura usque ad eam carere debent, ut si qui eosdem credentes, aut fautores eorum scienter Ecclesiastica sepultura tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subjacere debeant, nec

a Ca. 1. & per totum 11. de schismat. in 6. b C. ad abolendam. c Ca. cum secundum. d C. de re vit. de har. in 6. e C. accusatus. 9. pen. eod. in 6. f Ca. in prim. eod. in 6.

ante absolutionis mereantur beneficium, quam propriis manibus hujusmodi corpora extument, & prociat: locus autem ille perpetuò carebit sepultura.

Defendentes ab haeretico usque ad secundum gradum, ab haeretico usque ad primum, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserit emendati. h. d.

Ed a & eorum filii ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi non erunt: quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam verò usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones reis laxæ majestatis capite punitis, & bonis confiscatis, eorum filii vitiummodò ex misericordia conserventur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent spoliari: cum longe sit gravitas aeternam, quam temporalem laedere majestatem. Hoc à temè intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illos, quos emendatos & Ecclesiae unitati reincorporatos esse constiterit.

Qui receperunt penitentiam Ecclesiae, vel recepti sunt, sunt reincorporandi: post abjuratorem verò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiae seculari: cui tamen negatur sacramentum penitentiae. h. d.

Ed videamus, qui & quando incorporari debent: constat eos, qui pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiae penitentiam acceptaverint, eamque vel persequerentur, vel humiliter prosecutioni ejus insistant, reprobos esse. Idem juris est, si penitentia nec petita sit, nec imposita, dum tamen criminum obnoxii ad eam receptam parati fuerint. Quod si post e abjuratorem erroris, vel postquam se proprii Anathematis excommunicatione purgaverint, in abjuratam haeresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquendi erunt: licet si postmodum poeniteant, & penitentiae signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsi humiliter petita sacramenta penitentiae & Eucharistiae deneganda.

Quando quis dicitur relapsus. h. d.

Elapsi autem intelligendi sunt, non solum si, quorum ante abjuratorem crimen plene probatum fuerit, verum etiam d ii, qui postquam accusati, vel reprobè suspecti semel haeresim in iudicio abjuraverint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Plane si ex modica & levi suspitione semel quis abjuraverit, reincidens, quanquam ex hoc sit gravior puniendus, non tamen debet in haeresim relapsorum poena puniri.

Qui abjuraverit in uno articulo, si post se haeresim in alio, dicitur relapsus. h. d.

IS verò s, qui in una haeresi specie, vel secta commisit, aut in uno fidei articulo, seu Ecclesiae sacramento erravit, & postmodum haeresim simpliciter vel generaliter abjuravit, si deinde in aliam etiam haeresim speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento commisit, ut relapsus in haeresim, iudicandus erit.

Suspecti de haeresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione induraverint, condemnantur tanquam haeticos. h. d.

Vi s verò inventi fuerint sola suspitione notabiles, quob eam quantumvis vehementer de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi iuxta considerationem suspitionis, qualitatèque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio sese feriendas exponant, & usque ad satisfactioem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione persistuerint, velut haeticos condemnantur.

a C. statutum. eo. in 6. b d. e. statutum. h. h. e. C. super. eod. in 6. c C. accusatus. in prim. eo. in 6. e d. s. accusatus. §. 1. eo. in 6. f C. cum continuata. eo. in 6. P. 140

Plura specialiter indulta sunt in causa hareticorum, & processu contra eos. h. d.

Plura quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter & praeordinarias iuris regulas indulta sunt, tam circa iudicium & processum institutum, & testium depositiones, & carcerum custodiam, & immutationis poenam: quam etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, ut clare ex lectione statutorum constitutionum apparere potest.

Apostata qui sunt, & quadruplex Apostasia: & quae poena puniatur. Apostata. h. d.

Et haec est tertia pars principalis huius tituli.

Postatae sunt, qui a statu fidei, obedientiae, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt. Apostasia b triplex est species: alia enim est perfidia, alia inobedientia, alia irregularitas. Apostasia perfidia est, cum qui a fide recedunt: utputa, cum Christiani effectum Christi fidei praevaricantur, & ad Iudaeos, vel alios detestabiles ritus convertunt. Apostasia inobedientia est d, cum quis praeceptum superioris sui sponte transgreditur, sive patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitas Apostasia est, cum quis ab ordine suo e, sive assumpta religionis recedit. Apostatae autem sacri Canones tam inter infames f deponant, quam etiam excommunicationis & aliarum poenarum vinculis innodandos esse praecipunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS. TITVLVS V.

Inquisitor hareticae praesentis non potest procedere contra sortilegum, nisi sortilegium expresso contineat haresim. h. d.

Sciendum est, hareticae pestis inquisitores de divinationibus, & sortilegiis, nisi haresim saperent manifeste, sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus punitionis relinquere, cum negotium fidei, quod summè privilegiatum esse convenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui sunt sortilegi: & quid ab Ecclesia sint omnino ejiciendi. h. d.

Sunt autem g sortilegi, qui praetextu religionis per quasdam sortes divinationis scientiam proficiunt, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta, futura praesentunt. Ariolorum h igitur aruspicum, incantationum, & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quatuor pestifera societate demonum atque hominum quasi peccata infidelis & dolose amicitia constituta, poenitus sunt ab Ecclesia eliminanda, & superstitiosius artifices, nisi poenitentiam respiciant, perpetuo anathemate feriendi: ceteri clericis sint, degradandi.

Blasphemus in unquam sua poenitentiam peragere recuset, & ariens ab ingressu Ecclesia arcatur, & mortuus Ecclesiastica carnis sepultura. h. d.

Divera est poena maledicorum i: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publice relaxare ausus fuerit, poena, juxta Gregorianae constitutionis tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & poenitentiam peragere recusaverit, & Ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegus variis poenis puniuntur. h. d.

a In 6. & Clem. b Glossa. c. extr. de Aposta. c Can. non parit. 7. q. 7. d. C. 2. & c. illud. extr. de major. & obed. e Can. in dist. 30. & c. v. de Apsta. f Can. infames. 6. q. 1. gl. in c. 1. de temp. ord. in 6. g Can. 26. q. 1. h extr. de sortileg. & 26. q. 1. 2. q. 4. & 5. i C. 2. extr. de maled.

Similibus, interdumque acrioribus urgentur poenis qui in sacrilegii crimen incidunt, & Ecclesias incendere & violare minime verentur: nam pro modo sceleris admitti, facinorisque perpetrati, nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatem exhiberint, nunc poenitentiae beneficium sacrilego poenitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetua deportationis, & depositionis animadversione coercetur: aliquando etiam pecuniaria poena mulclabitur.

Consentientes sacrilegi, & sacerdotes ipsi poenitentiam dantes, vel sepultura eorum intervenientes, vel ab eis elemosinas recipientes, pari poena cum eis puniuntur. h. d.

Nec solum talibus poenis illi piecendi erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis, Presbyteri quoque, vel clerici, qui in vita, vel morte sacrilegis poenitentias dare, aut sepultura interesse, vel eorum elemosinas accipere ausi fuerint, sive rapinae participes inventi fuerint, Ecclesiastico beneficio privati ordinis sui damnata irrecoverabiliter patientur.

Sacrilegium committitur tam in rebus, quam personarum. Et qualiter intutu tenentur. h. d.

Sacrilegium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, quam personarum. Rerum a, ut cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro auferit. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiae sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis clericum percutit, vel cum moniali rem habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in clericum, vel monachum violentas & impias manus b injicit: vel cum persona Deo dicata per eorum appetuntur: de quibus infra suo loco latius dictur sumus.

DE FVRTIS.

TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur: & fures promovet non possunt, imò promoti, deponuntur, & si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si cessi fuerint in fureto, non a se pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnis illicita usurpatio alienae rei concluditur: sed nunc de iis tantum agimus, quae speciali nomine desinita generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, verum etiam Canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoveri, nisi secundum ea, quae supra primo libro diximus, & promoti ab iisdem deijci, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si e, dum furtum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulnerati confessi fuerint, communio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem carnis puniuntur, & poena furtum puniuntur parientes cum eis, & qui furtorum sunt confessi. h. d.

Sed haec de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate ad aucti furtum commiserunt. Caterum si quis propter necessitatem d cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori poena puniendus erit. Nec fures solum supra dictis poenis tenentur, sed ii quoque e, qui aut cum furtibus pariuntur, aut qui furtorum confessi fures quaeribus possessioribus non indicant.

a Can. quisquis & sacrilegum. 17. q. 4. b C. si quis contumax & sacrilegum. 7. q. 4. c C. 2. extr. eod. d C. si quis propter. extr. eod. e C. qui cum fure. eod. tit. extr.

DE VSVRIS. TITVLVS VII.

Usura quod sit, & unde dicta: & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit. h. d.

Vsura est, quidquid ultra sortem mutuam percipitur: dicta ab usu, quia scilicet pro usu pecunie recipitur. Unde a & si quis pignoris obtentu rei alicuius nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expensis de fructibus jam perciperit, si eandem debitori restituere recuset, & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio usurarum committit crimen.

Pena usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & Ecclesiastica sepultura amissio. h. d.

Multiplicibus autem poenis sacri Canonis usurarios insequuntur: nam per injustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem b admittuntur altaris, nec quicquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si clerici fuerint c, tam officii, quam beneficii Ecclesiastici periculum parientur. Nullus quoque sub poenis Gregoriana d constitutione comprehensis, manifestis usurariis aut locabit domus, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

Latet quis de usu suo satisfieri mandet per heredem, non tamen est tradendus Ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactum: & contra faciens incurrit poenas eorundem, & testamenta usurariorum non valent. h. d.

Et id adeo obtinet, ut e etiam si mortuus in ultima voluntate de usuris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianae constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicumque vero manifestos usurarios contra predictae sanctionis formam tumulare ausi fuerint, poena Lateranensis concilii contra usurarios promulgata subijcendi erunt. Testamenta f quoque ab eisdem facta, aliter quam secundum dictae constitutionis formam non valebunt, sed ipso jure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restitui possint usurae, eroganda sunt in pauperes: & paupertas excusat a restitutione. h. d.

Nec quicquam g proficiet, quod quis pro captivis redimendis, vel elemosinis dandis se usuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro vita alterius nec mentiri quidem, nedum rapere liceat. Plane si nec ii, a quibus quis usuras extorserit, nec illorum sint heredes superstites, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas evidenter excuset.

Non solum faeneratores, sed etiam illorum heredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione. h. d.

Nec istantum Ecclesiastica districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui faeneratus est, verum etiam b filii, & quicumque extranei heredes, qui omnes super usuris conventi nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendi erunt.

Iudex faeneratori potest praecipere sub poena excommunicationis, tam ne usuras exeat, quam ut exactas restituat, non obstante juramento praestito de non repetendis usuris. h. d.

Ed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis faeneratori juraverit i, ad huc iudex usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactione,

a C. 1.2. & c. conquestus. extravag. eod. tit. b C. quiam. extr. eo. c C. praetera. eod. tit. extr. d C. 1. & seq. eod. tit. in 6. e C. 2. eod. tit. in 6. f d. e. 2. in fin. g C. super eo. ubi glex. eod. h C. sua nos. extr. eod. tit. i C. sua dndum. extr. eo.

& juramentum remittant, quam etiam, ut exactas restituant, ne de dolo & fraude quonquam contingat commodum reportare.

Iudas satisfacere debent de immoderato gravamine Christiani, alius excommunicantur modo quo possint. h. d.

Idem a quoque, si a Christianis quocunque praeterea graves immoderate usuras extorserint, & per seculares principes & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato gravamine competentis satisfecerint, ab universis Christi fidelibus tam in merimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam eis omnimoda communicatio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem amputari non tenetur. h. d.

Sunt tamen casus, in quibus aliquid ultra sortem ab eo que vitio usurarum licite recipitur: ut puta, si clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens, praetextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem, si terra non sit beneficii alicuius Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus jure domini directi pertinere nolit. Idem b, si possessiones pro non numerata dote a genero a socero pignori obligatae fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratium possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est usurarius ram emeni minus iusto pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus vel minus esse valitura, vel aliter dubius eventus usurarum suspicatum remoret. h. d.

Ille e quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore rotidem sibi grani, vini vel olei mensurae reddantur, ex hoc usurarius censeri non debet: quia licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus, solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur.

Usurarius est, qui a debitore recipit aliquid ultra sortem, si suscipiat in se periculum. h. d.

Aliud tamen juris est, si quis naviganti d, vel ad nundinas eunt certam pecuniae quantitatem mutuat, & ex eo, quod in se mutuans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat, convenit: nam hic usurarius reputandus erit.

DE ADULTERIIS, ET ALIIS CONVIVTIONIBUS ILLICITIS. TITVLVS VIII.

Adulterii appellatio est generalis: proprii tamen in nuptiam committitur: & qua fit adulterii poena. h. d.

Adulterii generalis est appellatio: continet enim non modo alieni ton e violationem, sed omnem propie illicitam fornicationem. Proprie tamen adulterium in nuptiam committitur. Poena in laico, excommunicatio: in Clerico, depositio: vel in utroque, certa poenitentiae impositio.

Arbitraria est poena incestus, Sodomitae, & rei habitae cum brutis. h. d.

Adem vel etiam pro iudicis arbitrio major, aut minor, eos manet poena, qui incestum commiserunt: ut puta, cum qui contra naturam humanae societatis patribus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhaerent: aut si cum illa, quam quis de sacro fonte susceperit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra naturam f more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, se brutis commiscuerit.

a C. post miserabilem. cum seq. extr. eod. tit. b Ca. salubriter. extr. eod. c C. si. 4. ille. extr. eod. tit. d Ca. in. in prin. extr. eod. e Can. 2. 8. adulterium. 36. q. 1. f C. clerici. ext. c. de excessu. prelat.

Qua pena sit stuprator mulierem honeste viventem, & virginem defloranti. h. d.

Quod si quis stuprum admiserit, multum intererit, utrum cum muliere honeste vivente rem habuerit, an virginem defloraverit. Primo enim casu stuprator poenitentiae subditus, pecuniaria etiam poena coercendus erit: posteriore vero a dotata virgine eandem patre consentiente habebit uxorem: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorem habere legibus impediat, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. Quod si consentiente patre stuprator ipse corrupta virginem in uxorem ducere renuerit, corporaliter castigatus excommunicatusque, in monasterium ad agendam poenitentiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum poena excommunicatio, depositio, & servitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

Majores legum severitas raptorem cohibet: nam praeter secularium sanctionum poenas, anathemate cum suis adiutoribus ferit, aut si clerici sint, propriis ordinibus & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgatur. h. d.

Raptus autem tunc committi dicitur, cum illa, de raptu nuptus nihil actum fuerit antea, abducitur. Unde qui libi desponsatam, vel parentibus reclamantibus, abducat, in crimen raptus, & in poenas minime incidit. Raptus quoque puella legitime cum raptore matrimonio contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta, nomina futuriorem, non personarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Mensalis purgari non potest. h. d.

Ed haec de illis intelligenda sunt, qui mulierum laicorum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines a vel rapuerit, vel volentes matrimonio sibi foedere tentaverit, tanquam sacrilegium admittens, pro tam nefandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla e proterius voluntatis sacrarum virginum habitatione.

Pena simplicis fornicationi est arretaria. h. d.

Demum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tamen poenitentiae modus, quam etiam alia poena in iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel maiorem poenam statuet.

DE CRIMINE FALSI. TITVLVS IX.

Qui per se, vel per alios literas. Papa falsant, excommunicati sunt sui fautores: & Clerici officii & beneficii privantur, & ad alia traduntur. Curia seculari. h. d.

Diversus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, variè statutum reperitur: illos tamen ceteris acris Canonibus insectantur, qui literis Apostolicis falsis usi fuerint. Tali enim literarum falsitas cum fautoribus, & defensoribus suis, anathemate feruntur: & si Clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis Ecclesiasticis perpetuo privabuntur. ita, ut qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticum iudicem degnati fuerint, seculari potestati tradendi sint, secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime punientur.

Qui falsi literas utitur, si Clericus est, officii & beneficii privatur: si laicus, excommunicatur. h. d.

Multiplex cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipsi non falsificaverunt: si enim Clerici fuerint,

a Ca. r. ex. extr. cod. tit. b Ca. 36. q. 2. c Ca. pen. & si. extr. de rap. d Can. 2. 36. q. 2. cum seq. e gl. d. can. 2. f Ca. ad fals. extr. cod. tit.

officiis & beneficiis Ecclesiasticis spoliandi erunt: si laicandiu excommunicationi subijcientur, quamdiu competerenter satisfecerint. In utrisque tamen malitia gravius, quam negligentia punietur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, observabitur.

DE HOMICIDIO. TITVLVS X.

Assassinium, sicuti omnium homicidiorum est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. h. d.

Quoniam non ad opera tantum sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia quae operibus accidunt, sint per vestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum vero illud atrocissimum a videtur, quod Assassinium vulgo nuncupant. Unde non solum assassini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultatores & defensores eorum, & qui per eosdem quemquam interfecit fecerit, aut mandaverit, dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis & depositionis incurret ipso iure sententiam, & tanquam Christianae religionis hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus erit.

Interficiens per industriam simile est Assassinio. h. d.

Non b ab similibus tenet poena, qui licet non per assassinium, per insidias tamen & industriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punitur: secus, si ex necessitate. h. d.

Quod si quis latronem vel furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occasione comprehendere potuit, certa adversus eum statuta poenitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate injungenda poena.

Non punitur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum processit. h. d.

Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, si quis a necessario insitens operi, arborem incidit, & aliquis subitus transiens opprimatur: nam si neque voluntate, nec ulla incidentis culpa factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidii poenis obnoxius non erit.

Poenitentia certorum annorum est injungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

Alia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperuntur. Cum enim hos graviter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis injungenda poenitentia.

Filius a patre, vel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur a patris potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet jus. h. d.

Quod si filius a patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso a potestate patris liberabitur. Nec tamen propter ea, qui expositos susceperit, aliquid in eius ius vindicare poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punitur ut homicida: secus si id casu fieri contingat. h. d.

Itaque quoque, qui vel causa explenda libidinis, vel odii meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quod minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, ut homicida puniendus erit. Quamquam alias, si conceptus nondum vivificatus fuerit, nec ut abigeretur, quicquam dolo malo fecerit, qui abortivum occasione tradidit, puniendus non erit.

a Ca. r. cod. tit. in 6. b Ca. r. extr. cod. tit. c Ca. extr. cod. tit. d Can. sapi. contigit. 30. dist. e Cumi. extr. de insan. lang. & expositis. f C. ficus ex literarum. extr. cod.

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illi qui impotentem moriuntur. h. d.
Novissime sciendum est pro his, qui quocunque prae-
 textu voluntarie ferro, vel veneno, vel suspensio, vel
 quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatio-
 ne faciendam esse commemorationem, & Ecclesiastica
 eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui
 pro suis sceleribus impotentem moriuntur.

DE INIURIIS, ET DAMNO
 DATO.
 TITVLVS XI.

Inferens injuriam & damnum, debet damnum passu satisfacere, nec illum excusari ignorantia. h. d.

Mitius a cum his agitur, qui in pugna vel rixa
 aliquem lapide, vel pugno percussierint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto jacue-
 rit, vel operas exercere fuerit impeditus, qui percussierit,
 & opera ejus, & impensas b immodicas restituet. Et
 generaliter, si culpa e tua datum est damnum, vel inju-
 ria irrogata, vel alius irrogantibus opem tulisti, aut hac
 imperitia tua, sive negligentia evaserunt, jure te super
 his satisfacere oportebit: nec te excusabit ignorantia, si
 scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse
 contingere, vel jacturam.

Si tuum animal damnum dabit, potest liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

Quod a si animalia tua nocuisse proponantur, ni-
 hilominus ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro
 noxa dando damnum passis, te ipsum velis liberari: quod
 tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent anima-
 lia, & quae nocere consueverant, & quam debueras, dili-
 gentiam non adhibuisti. Diverfium statuitur in eo, qui
 ut damnum non contingeret, nihil omisit.

Injuria inferuntur in verbis, literis: & poena est arbitraria. h. d.

Inferuntur e autem injuria tribus modis: Re, Verbis,
 & Literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum
 conviciam dicitur. Literis, ut cum in alterius vituperatio-
 nem carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus
 omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate,
 prudens iudex poenas irrogabit.

Conficiens famosum libellum, & manifestans, pari poena puniuntur. h. d.

Eo amplius si quis famosum libellum inveniit, & non
 statim corruerit, vel combusserit, sed ejus tenorem
 dolose manifestaverit, quasi author, plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.
 TITVLVS XII.

Posit continuationem precedentium & sequentium. h. d.

Postquam tam primo lib. personarum, quam secun-
 do rerum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quae
 annexa sunt, summatim complexi fuimus, subinde
 ad reliquos venientes, iudiciorum tam Civilium, quam
 Criminalium materiam & seriem explanavimus, deli-
 ctorum & naturam & poenas breviter perstringentes:
 cum tam ratione continentiae, quam etiam aliorum ex-
 cessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos inno-
 dari variis locis admonuerimus, superest nunc ut operifi-
 cem imponentes, de ipsis censuris suis & distinctius dif-
 feramus.

*Quid veniat appellatione censura Ecclesiastica, quid sit excom-
 munitio, quid interdictum, quid suspensio. h. d.*

Ecclésiastica censura nuncupatio tria regulariter com-
 plectitur: scilicet, Excommunicationis, Interdicti,

a C. ex. cod. ti. b In medicis, melius. c C. si. ext. cod. ti. d C. si. quod. ext. eo. ti. e gl. in ver. impura. c. si. ext. eo.

& Suspensionis sententiam. Excommunicatio est a com-
 munionem exclusio. Interdictum Ecclesiasticum, est a cer-
 tis sacramentis, & omnibus divinis officiis & sepultura
 Ecclesiastica facta prohibitio. Suspendio, est inhabilitas
 quadam ordinum, vel officiorum executionem impedi-
 diens. Sed ne de omnibus simul tractantes, legentium
 difficultatem ingeramus, distincte de singulis differamus,
 ac primum de Excommunicatione.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICA-
 TIONIS.
 TITVLVS XIII.

Minor excommunicatio a percipiente sacramentum, Minor etiam a fidelium communionem separata. h. d.

Excommunicatio quum dux sunt species, minor scilicet,
 & major. Minor est, per quam qui a sacra-
 mentorum participatione conscientia, vel licentia
 arcetur. Major est, per quam quis non solum a sacra-
 mentorum excluditur percipiente, verum etiam a com-
 munionem fidelium, quae ab omni actu legitimo legatur,
 ac dividit: & haec alio nomine, a *Anathema* appel-
 latur.

*Excommunicationum alia sunt lata sententia, alia ferenda. lata sententia est, cum quis sine facto iudicis a jure excommuni-
 tur. h. d.*

Rursus excommunicationum alia Canonis, alia
 Canonis est, quae quis ab ipso solum Canonis
 absque iudicis ministerio innodatur, quae etiam sine
 capitulo lata sententia excommunicatio nuncupatur. Scien-
 dum est enim complures esse casus, in quibus adeo quis
 delinquere existimatur, ut nulla expectata iudicis pro-
 nunciacione ipso jure excommunicationis vinculo inno-
 detur: quod quidem, quanquam innumeralibus prope
 exemplis declarari possit, unius tamen caulis pro-
 tutione contenti erimus.

*Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, eosdem ex-
 communicationem lata sententia, a qua non possunt absolvi, nisi per
 Papam. h. d.*

Si quis igitur b in clericis, regulares, monachos, pro-
 fessos, vel novitios, vel conversos, violentas & impu-
 manus injecerit, ipso jure Canonis incurrit excommunicationem,
 qua praeter quam a Romano Pontifice, vel ejus de latere
 legato c, a quoquam absolvi non poterit.

*Complices inferentium manus violentas clericis, pari poena cum
 inferentibus puniuntur. h. d.*

Sed & si manus quis violentas non inveniit, inferenti
 tamen vel author, vel fautor, vel adjuvator fuerit, aut fa-
 ctum ratum habuerit, pari poena illum plectendum. Ca-
 tholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquentibus favore
 interpretata, qui cum possunt, manibus Sacerdotum delincenti
 obviare.

*Detinens, vel ducens clericum in vincula, incurrit excommuni-
 cationem lata sententia, nisi fuerit de voluntate ipsius praelati-
 rum. h. d.*

Interdum etiam nullam corporis actionem clericis
 quis intulerit, excommunicationis tamen poenam non
 evadet: ut puta d, si laicus in publica, vel privata ecclesia
 illos detinuerit, vel in vincula coniecerit, nisi prae-
 id de mandato faciat praetorum, quorum illi sunt iudi-
 cationi subiecti: tunc enim citra excommunicationis
 metum, & capere clericos, & ad iudicium violenter du-
 cere laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi quorum
 auctoritate hoc faciunt, agere videantur, cum tamen
 non amplius eorum se extendat violentiam, quam delictum
 clericorum exigit.

a Can. si. q. 6. b Canon dicitur. ext. cod. c Ca. ad. res. neutram. ext. cod. d Ca. nuper a nobis. ext. cod. ti.

Si Abbas imperet laico, ut monachum etiam causa disciplina verberet, uterq. incidit in excommunicationem: secundum si impertit clerico ex causa necessitate, h. d.

Quod autem diximus, non facientes, sed eos quorum sit auctoritate, quid facere videri, absolute non procedit. Nam a si laicus, qui in Abbatis ipsius servitio commemoratur, ejusdem jussu in clericum, vel conversum, vel monachum etiam subdito causa manus injecerit, tam qui tales verberari precipit, quam qui mandato verberat alterius, excommunicationis sententiam non evadent. Nam si disciplina regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per se ipsum faciat, vel si necessitas urgeat, per clericum, vel monachum id fieri jubebit.

Tam percussus volentem clericum, quam clericus consentiens, sunt excommunicati, h. d.

Volentem b quoque clericum si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censuram incurret: ut responsum est de eo clerico, qui cum laico injuriam intulisset, volens secundum consuetudinem patrie pro injuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussioni. Quamquam enim haec manuum injectio non sit violenta, tamen injuriosa videtur: & Canon respexit non tam in favorem clerici ordinati, quam clericis ordinis: unde hoc casu tam percussus, quam seipsum percussoribus sponte subiciens excommunicationis sententia innotabit.

Perit tres casus, in quibus percussus clericus in Canone lata sententia non incidit, h. d.

Ex contrario accidit interdum, ut etiam pro violenta manuum injectione excommunicationi quis non subiacetur: veluti e si clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat, ut lacionem inferat: aut in eum, quem cum uxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem invenerit, manus violentas injecerit. Idem statuitur, & de eo, qui illum percussit, quem probabiliter ignorabat esse clericum.

Interficentes clericum, qui post habitum committunt enormitates, non sunt excommunicati, h. d.

Quinimo est occidit quis clericos, vel Presbyteros, qui contempto clericali habitu sceleribus sese immiscuerint, in odium clericali excessus Canone lata sententia minime coercetur: frustra enim Ecclesiae implorat auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit d.

Quaratione officii vel intuitu disciplina clericos percussit, non sunt excommunicati, h. d.

Item si qui ratione e officii, quod obtinent in Ecclesia, aut si clericis seniores, pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos divinum turbantes officium, vel etiam qui magisterii, vel praedicationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percussent, excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo, ut ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisque moribus informantur, corrigendos duxerint, & abis casibus compluribus.

Ex causa potest qui absolvi alio, quam ab Apostolico, h. d.

Quod si autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio quam ab Apostolico, aut ejus legato absolvi neminem posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latae sententiae vinculis innotatus, in mortis articulo constitutus reperitur, aut capitales habeat inimicitias, aut alias justas excusationes

a C. universitatis, ext. eod. b C. contingit interdum, ext. eod. tit. c C. si vero el. si vero, ext. eod. d C. in audientia, s. ad hoc, ext. eod. tit. e C. cum voluntate, s. si, ext. eod. f C. quatuor incidit, ext. eod. tit.

nes, ita ut sine periculo Apostolico se nequeat conspectui praesentare, licebit diocesano Episcopo juramento secundum morem Ecclesiae recepto, sibi absolutionis gratiam impertiri.

Cessante causa cessat effectus, h. d.

Periculo a tamen & impedimento cessantibus, quam cito commode poterunt, ad sedem Apostolicam se praesentabunt, mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & prout justitia suadebit, satisfacturi: alioqui si id facere contempserint, ne temere, & impune censura Ecclesiastica illudatur, ipso jure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa, ab alio quis, quam ab eo, a quo alias de jure absolvendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit: & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata injuria clerico, vel qui intulit non provectis sit etatis, potest Ordinarius absolvere eum, qui incidit in Canonem lata sententia, h. d.

Item b si non enormis, sed modica & levis injuria fuerit clericis irrogata, inferens per Episcopum absolvi poterit. Item aetatis intuitu Iuris rigor mansuetudine temperatur. Vnde e si in pueritia constitutus in Canonem incidit sententia promulgata, five ante, five post pubertatem sese absolvi postulet, diocesanus Episcopus absolutionis beneficium impertiri poterit.

Monachi, vel moniales si invicem, vel conversos percussent, sunt ab Abbate, vel Episcopo absolventi, h. d.

Monachi quoque, & alii Regulares quomodocunque d in claustris sese invicem percussent, non ad Apostolicam sedem remittendi sed secundum providentiam proprii Abbatis coercendi erunt, quod si Abbas non sufficit, Episcopus adhibendus erit. Simile statuitur de monialibus: nam si vel in se invicem, vel conversos, aut conversas suas, aut etiam clericos violentas manus injecerint, ne contra muliebri sexus verecundiam, & regularis observantiae decorem peregrinari compellantur, per Episcopum, in cujus diocesi monasteria fuerint, absolutionem consequentur. Sunt & alii casus, quibus ab alio quis, quam ab Apostolico ab hac excommunicatione absolvi poterit, ut ex ipsis Decretalium libris facile appareat potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari, h. d.

Is autem e quibus id certis casibus ex officio competit, non solum per seipsum absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, hujusmodi absolutionem committere poterunt.

Excommunicatio judicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quae causam contingunt, censentur permissa, h. d.

Idem, siue Judicialis excommunicatio est, quae iudicis ministerio infertur. Iudicem autem hoc loco intelligimus, non solum ordinatum, verum etiam delegatum. Nam si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec litera commissionis de excommunicatione quaequam contineant, poterit nihilominus delegatus concessit sibi auctoritate ratione contumaces, ut supra diximus, Ecclesiastica severitate coercere.

Excommunicationis sententiam debet precedere monito: & debet fieri in scriptis, atque causam contineat, h. d.

Quoties autem causa suberit, ut iudex Abditum suum Ecclesiastica districtione coarceat (cum medicinalis f, non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quam competentibus praemissis monitionibus g, ad hujusmodi sententiam descendet, quam etiam

a Can. eos qui, eod. tit. in 6. b C. per verit. ext. eod. tit. c C. si d. tit. d Canon. ext. eod. tit. e C. si ext. de off. ord. f C. i. eod. tit. in 6. g Can. sacro apprehente, ext. eod. tit.

de scripti recitatione proferet, ita ut causam, ob quam profertur, expresse continet, aliaque observabit, quae tam generali, quam Lugdunensi concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earundem poenis, si contra fecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre majorem excommunicationem. h. d.

Sed quari poterit a, si iudex illa verborum formula solus fuerit, illum excommunico, vel simili, qua de majori, vel minori excommunicatione quicquam non expresse fecit, utra magis, quis excommunicatus censetur? Et responsum est, non tantum minorem, sed etiam majorem censi per iudicem illatam: quoniam non modo à sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alii praeterea multi consequuntur effectus.

Communicans excommunicati invidet in excommunicationem: & iudices jurare debent, quod excommunicati ab aliis legitime, & commercio aliorum abstineant. h. d.

Quorum ille praetereundus non est, quod quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime non constat, qui cum ipsis excommunicaverint, ipsi quoque nullo obstante privilegio, ipso jure excommunicationem incurunt, decretumque est b propterea, ut ab Ecclesiasticis iudicibus seculares iudices Canonica praemissa monitione, Ecclesiastica censura compellantur, ut excommunicatos ab agendo, patrocinando, & testificando in suis curiis & iudiciis repellant.

Defectus, qui obvenit mihi ex te, non potes uti contra me ad tuum exemplum. h. d.

Debitum e tamen fuit, num is, qui excommunicato in locutione, vel oratione scienter communicat, excommunicatum ipsum à iudicio contra se instituendo summovere possit: cum ille communionem huiusmodi contra eum replicet: & cum is, qui impetitur, à sacramentorum perceptione sit remotus, alius vero etiam à fidelium communione, replicatione minime suffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiamsi dederit cautionem juratoriam de parendo mandatis Ecclesiae, & Episcopus ex communionem reddiderit, etiamsi morte praeventus non potuerit absolvi. h. d.

Nec d ideo magis agere volenti communicari poterit, quod ipse ex consuetudine de parendo mandatis Ecclesiae juratoriam dederit cautionem, eique communionem Episcopus reddiderit, ut quod eos, cum quibus participavit, postmodum impugnavit: nam nisi post juramentum praestitum secundum formam Ecclesiae absolutus fuerit, nec cautio, nec perpetua restituta communicatio quicquam proderit. Quod ipsum obtinet e etiam, si post praedicta, morte quis praeventus, absolutionis beneficium obtinere non potuerit: nec enim is, cui vivo non communicamus, defuncto communicabimus.

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa poenitentiae, etiam mortuus potest absolvi. h. d.

Planè f si de mortui poenitentia per evidentia signa, dum viveret, constituerit, defuncto quoque absolutionis beneficium à proprio iudice impendendum erit, haeresisque ejus, ut pro ipso satisfaciatur, si sponte nolint, Ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possunt communicare, nisi se purget vel ad cautelam se faciat absolvi: & toleratus ab Ecclesia non debet vitari, nisi in occulto. h. d.

Sed g et si qui sacrilega manuum injectione in edictum excommunicationis incidit, denunciatus quidem non sit, sed de patratò scelere publica laboret in-

a C. pen. ext. cod. b C. de crim. ius. cod. tit. in 6. c C. de ext. de except. d C. cum desideras & c. a nobis. secundo. ext. cod. tit. d. c. a nobis. f C. a nobis. el. secundo. ver. potest. ext. co. tit. & in fi. g Cum desideras & secundum. ext. cod. tit.

fama, nemo sibi pari ratione communicare debet, nisi vel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgaverit, vel ad cautelam absolutionis beneficium consequatur: nisi forte a soli tibi de facinore constet: hoc enim casu, quando tolleratur ab Ecclesia, privatim tantummodo à te vitandus erit, ut saltem veredundis robore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cum excommunicato impliat partem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum interest, qualiter excommunicato, communicatur: nam si quidem crimini & criminoso communicavit quis consilium, puta auxilium, vel favorem impendendo, vel forte cum clericis ab Apostolice excommunicationis scienter b & sponte participaverit, & post in officiis receperit, eadem excommunicationis sententia involvetur, qua illi ipsi sunt obstricti: quibus cum ita ab eo communicatum fuit, cumque ratione damnamus criminis e in eum, qui damnavit, delinquere videatur, merito ab eo, vel si videtur, ejus superiore juramento praestito, delicti tunc erit absolutio requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus suis excommunicatis fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa, si sit participans minor excommunicatione, a qua per ordinem absolvi poterit. h. d.

Quod si aliter, puta d in choro, in mensa, in ecclesia, aut sermone excommunicato communicaverint, tunc minor tantum incurritur, & nulla interveniente juratoria cautione à proprio sacerdote, vel Episcopo, absolutionis beneficium obtineri poterit: quamvis extra tunc non iudicis, sed juris sententia excommunicato communicans sit illigatus, quia tamen conditor Canonice ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in partem excommunicationem. h. d.

Hoc e tamen tunc obtinet, cum non in contemptum Ecclesiasticae disciplinae cum excommunicato quod commercium habuerit, nam qui contra prohibitionem sui praesulis excommunicatorum communione sequestraverit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori indurecat in ea potest communicari majori. h. d.

Quod si ex locutione & aliis similibus minori excommunicatione irretitus fortius indurecat, potest a iudice post Canonice monitionem f etiam minor excommunicatione, & consimili participationem illigari. Quod & in suspensionis, & interdicti sententia observandum erit.

Qua sit monitio Canonica. h. d.

Tunc g autem Canonice censetur esse monitio, si competentibus intervalis, atque aliis rite observatis, eos, qui moventur, exprimat nominatim.

Ignorantia excusat participem cum excommunicato. h. d.

Interdum tamen excommunicato communicans nequius excommunicationis vinculo obstringitur, ut accidit in eo, qui cum illo conversatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter ignorabat.

Episcopi debent propagare nomen excommunicatorum. h. d.

Vnde ut excusationis causis omnibus auferatur, providere debent Episcopi h, ut excommunicatorum omnium nomina tam suis parochianis quam vicariis Episcopis pariter indicent, eaque in celebri loco postea pro foribus Ecclesiae cunctis convenientibus incutiant.

a C. cum non ab homine. ext. cod. tit. b Ca. significavit. ext. cod. tit. c C. super a nobis. §. in primo. ext. cod. d C. super a nobis. §. in secundo. ext. co. tit. e C. super a nobis. §. de cler. excom. f C. constitutionem. cod. tit. in 6. g d. c. constitutionem. ext. co. tit. in 6. h Can. cura. sit. tit. §. 1.

ut huiusmodi adhibita diligentia excommunicatis Ecclesiasticis aditus admittatur.

Omnes qui ante prolationem sententiae tenebantur excommunicatis communicare, tenentur etiam postea. h. d.

Veriores quoque excommunicatorum, filii, servi, ancillae, rustici, seruiti, & omnes qui ante sententiae prolationem excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhaerere, non solum à communione excusantur: verum etiam (praequam a in criminibus) communicare tenentur, cum sine illa debita praestare nequeant obsequia.

Necessitas, vel simplicitas excusat à communione cum haereticis. h. d.

Mercatores autem, & viatores, nisi aut creditores sint excommunicatorum, aut necessitatis imminet articulus, abstinere debent: sed si in terram excommunicatorum devenerint, ubi vel non possint ab aliis emere, vel unde emanant, non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impedire. Praedictores quoque, praesertim qui alias sustentari non possunt, ab excommunicatis, & alienorum bonorum detentibus elemosynam licite recipere possunt. Idem juris est de iis, qui adeo sunt rudes, ut eorum consilio verifimiliter scelera perpetrari non possint: aut qui cum iis communicant, qui communicantur excommunicatis.

Quinque coactus excommunicati communicant non cadit in communicationem scilicet, si quis solum metu communitur. b. d.

Ed an invitus b excommunicatis communicans excommunicationis labe inquinetur, videamus: & si quidem sit per coactionem astrictus, cum magis hoc casu parum, quam agere videatur, excommunicationem non tenetur. Aliud statuendum erit, si quis per metum sit inductus: licet enim metus culpam minuat, quia tamen eam non proflus excludit, cum nullius metus obrent mortale peccatum quis incurere debeat, excommunicationis poenam non evadet.

Communicatus excommunicato in convertendo, non est excommunicatus. h. d.

Item cum voluntate & proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicatus in his, quae ad abolitionem, vel alias ad salutem eius pertinent, in locutione participat, licet & alia verba incidant, ut apud eum magis proficiat, interponat.

Abolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest. h. d.

Si quis tamen d ex his dubitet, vel ex aliis, ne non iudicis, vel canonis sententia sit innotatus, sese per competentem iudicem, iuxta Innocentianarum constitutionum tenorem ad cautelam absolvi postulare poterit: quod & is qui minori innotatus est excommunicatione, exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omnino medio, nisi in matrimonium sit constitudo. h. d.

Ed hoc casu advertendum erit, ne omnino medio ab eo, qui tunc iudex non sit, abolitionis beneficium postulet. Pone enim quod suffraganei eiusdem subditus, puta, Archidiaconus, excommunicationis in tutelam sententiam, non jam à Metropolitanano, cum nec excommunicatus iudex sit, nec excommunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo e contrarium induxerit.

Sede vacante absolvetur, qui habet Episcopalem iurisdictionem. h. d.

Episcopali vero sede vacante s. capitulum, seu is, ad quem Episcopalis iurisdiclio tunc temporis pertinet.

a C. si concubina. ext. eo. tit. b C. si quis est can. ext. de iis qui sunt vi. metus. c C. cum voluntate. ext. eo. tit. d C. 2. ed. tit. in 6. e gl. 2. c. referent. ext. de prob. f C. cum de major. & vob. in 6.

re noscitur, his, quibus posset Episcopus, si viveret ab excommunicationis sententia, sive juris, sive hominis fuerit, abolitionis beneficium impertiri poterit: nisi ei fuerit ab Apostolica sede specialiter interdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens, videns illam iustam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi in malitiosè differat absolvere: fecus autem, si comperiat illum iniustam: sed si dubitetur, honeste faciet, si remittere. h. d.

Vbi vero superiori competit de excommunicatione cognoscere, si eam iustam esse confiterit, veluti a cum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet: nec eum absolvet, nisi excommunicator requisitus dolo illi abolitionis beneficium exhibere denegerit. Si vero huiusmodi sententiam iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolvi. Quod si dubitetur, utrum iusta sit vel iniusta, superior illum tollere poterit: quamquam hoc casu honestius & convenientius egerit, si excommunicator deferat.

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi praevia cautione aliis secus. b. d.

Manifestum b autem excessum illum esse intelligemus, qui vel per confessionem, vel probationem iuridicè notus fuerit, vel sit adeò res evidens, ut nulla possit tergiversatione celari. Quo casu e non ante concedenda erit absolutio, quam idonea pro delicto praestetur satisfactio: ceterum si de admissio dubitetur, ut sententia relaxetur, sufficet, si de parendo mandatis Ecclesiae legitime cautum fuerit: quamquam si pro simplici contumacia excommunicatus, solum de stando iuri cautionem exhibuerit, absolvendus erit.

Si pars se dicat post appellationem, vel alias nulliter fuisse excommunicatum, sunt super hoc partium admittenda probationes, ut appareat, an quis indigeat absolute. h. d.

Multum etiam intererit, utrum abolitionis beneficium postulans, se post appellationem ad Rom. Pontificem legitime interposuerit, vel alias nulliter excommunicatione innodatum conqueratur: an vero simpliciter iniuste se proponat excommunicatum. In primis enim specie, si Episcopus sit probare paratus, se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequam decerneretur aliquid, utriusque partis super hoc probationes sunt admittendae: per quas denique apparebit, an absolute indigeat conquerens, vel potius non ligatus sit denunciandus.

Si quis dicat se iniuste excommunicatum, prius est absolvendus, antequam sint admittenda probationes super iustitia excommunicationis. h. d.

Aliud juris erit, cum iniuste se quis excommunicatum asserit: tunc enim si Episcopus, ut ostendat quod iuste excommunicaverit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: nam etsi constaret excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilominus humiliter postulanti esset absolutio impendenda: ideoque hoc casu protinus iuxta formam Ecclesiae congruentem absolvendus erit, ut demum probationibus utriusque partis admissis, utrum iuste, vel iniuste quis ligatus fuerit decernatur.

Innotatus pluribus non potest ab una tantum excommunicatione absolvi. Et absolutio subreptitia non tenet. h. d.

Quod si quis pluribus innotatus d excommunicationibus, etiam ex eodem facto descendentibus, de una tantum causa velit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit, nec per veritatis suppressionem extorta absolutio sibi quicquam proderit.

a C. venerabilibus. s. sanc. eod. tit. in 6. b C. cum olim. extrav. de verb. sign. c C. ex parte. in fi. de verb. sign. extrav. d C. cum pro causa. ext. eod. tit. e C. officii. in fi. oec. d. tit.

Si ordinarius fiat per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutorem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicam: si vero hoc fibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h. d.

Quinimo si confiterit a excommunicatum occultatis excessibus, pro quibus in iudicio lata fuerit, excommunicationis suae causam aliam pratendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius Ecclesiastica censura compellere, ut cum literis suis rei veritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat: si vero illud liquidò non confiterit, eum tamen ordinarius, quòd veritatem confessus non fuerit, suspectum habeat, ad purgationem pratendam, quòd verum falsus fuerit, compellet.

Absolutus vi, vel metu, duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus, quòd licet vi, vel metu facta regulariter mero iure teneant: si quis tamen ab excommunicationis, suspensionis, vel interdicti sententia, absolutionis aut revocationis cuiuscunque beneficium per vim vel metum extorserit, vel illud violentia crecat audacia, qui absolutionem, vel revocationem vi vel metu extorserit, quasi propria consorsus sagitta, iteratè excommunicationis sententia subiacet.

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

Novissime b sciendum est, quòd si Apostolicus etiam scienter excommunicato participet literis, forte cum salutationis alloquio destinatis verbis c, osculo, seu alio quovis modo, ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi forsitam exprimat, velle illum ex hoc pro absoluto haberi. Hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiant: nunc de interdicto Ecclesiastico & suspensione pauca discipiamus.

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO. TITVLVS XIV.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis: qua distinctio exemplis declaratur. h. d.

Abent Ecclesiastica interdicta cum excommunicatione multa communia: nam & illorum alia ipso iure inducuntur, alia iudicis sententia. Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur, veluti cum civitas, vel universitas in electione Romani Pontificis servanda non servaverit, aut in necem Cardinalis aliquid machinata fuerit, sive ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis aliquid extorserit, aut usurariis domos commoda verit. Item cum in Ecclesia sanguinis vel humani seminis effusione polluta, aut simoniacè consecrata, celebrari iure vetatur.

Celebrans in Ecclesia polluta, vel simoniacè consecrata, non incurrit irregularitatem: scilicet, si alia ratione violat interdictum. h. d.

Est e autem inter hæc differentia non modica: nam si quis in ea Ecclesia celebret, quæ vel polluta sit, vel simoniacè consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueum incurrit: is vero si, qui scienter celebrat in locis alia ratione interdicto suspensis, irregularitatem incurrit, à qua per alium, quam per Romanum Pontificem, liberari non poterit, nisi aliquid super hoc privilegio, vel iure muniri fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

a Cex part. tua. ext. de off. ord. b Clem. fin. eo. 11. c Can. si aliquando. ext. eo. 11. d Cui qui. de sent. excom. in 6. e dist. asp. is qui. 5. fm. f dist. can. u. qui. 5. fm.

Iudicis sententia tunc inducitur interdictum, cum competens iudex ex aliqua causa terram, vel homines iuris arcendos pronunciat ac precipit.

Interdictorum quaedam generalia, quaedam specialia. h. d. Versus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur. Aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & Provincia, sed etiam cum castro & villa divinis interdicuntur. Specialia autem inter plures Ecclesias pauca, vel una interdicuntur.

Interdictio loco principali censetur interdictio accessoria vicine & contigua: & dispositio iudicis non debet post reddi casum. h. d.

Et si quidem civitas, castum, aut villa a generali beneficium interdictio, non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdictio supplicia, sed etiam illorum suburbia & adificia b continentia: alioquin b in illis locis possent licite celebrari. Ecclesiastica enim facile contentem possent. Eadem quoque ratione b specialiter Ecclesia sit interdictio supplicia, nec in capite ius celebrari, nec in coemeterio eidem Ecclesie carnis sepeliri poterit.

Respectu personarum interdictum Ecclesiasticum est frivole interpretandum: & unus non potest pro delicto alterum communicari. h. d.

At non, sicut in locis, ita & in personis lato fit interpretatio: ideoque c, si sententia interdicti patet in populum, clerus interdictus non intelligitur e converso: unde interdictio alterius ad deum non ter admittitur. Sed & si propter delictum domorian pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ patentes literas expressa licentia, interdicti fuerint non poterit vel rectoris civitas sit interdicta, vel culpabiles non existunt, alibi divinis licite interdicuntur, nisi cives quoque propter dominum, vel personam puniendum interdicti fuerint. Quod quidem in excommunicationis sententia contingere non poterit: neque enim pro peccato unius alius, pura ipsius familia, communicari poterit.

Interdicta univervitate, & singuli de universitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusivum. h. d.

Item d cum loci alijus populus Ecclesiastico interdictio, singulares ex eo pensiones, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, non debent alicubi, casibus expressis à iure dumtaxat exceptis, audire divina, vel Ecclesiastica recipere sacramenta: cum interdictum non auditio, & sacramentorum perceptio populo, ut universis, non competat.

Regulariter tempore interdicti parvi qui baptizant, dispensant, & verbum deum audire. h. d.

Excepti e vero casus sunt: qui ne suspensio, excommunicatio, & penitentia facerentur, vel ad verbum deum audendum admitti velint, tam si infirmi sint, quam si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his, qui interdictio causam dederunt, non obtinet in infirmitate sed in eis Bonifacianæ f continuationis forma observanda erit. Quæ & alia quaedam interdicti tempore bene benigne indulget, ut ex ipsius constitutionis perpetuonore facile appareat poterit.

Tempore interdicti potest conspici sacrum Chrisma: sed vultu extrema, Ecclesiastica sepultura, & divinum obsequium participare, nisi concessa quibusdam sint ex privilegio: & vultu interdictum incurritur excommunicationem, non absolutionem per legem. h. d.

Vultu g igitur interdicti tempore iure Christiani utimur unctioe, sic licet regio sit interdicta.

a Cui civitas. de sent. excom. in 6. b Corrige sent. de sent. de sent. excom. in 6. c Cui sent. cum veri. de sent. excom. in 6. d Cui responso. ext. de sent. excom. in 6. e Cui sent. excom. in 6. f Ca. quædam in. de sent. excom. in 6.

posita, Chrisma die cenae Domini posse confici dubium esse non debet. Vnctio autem extrema, & Ecclesiastica sepultura, & divinatorum officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, nisi quibusdam, quibus id ex gratia certa servata forma conceditur: ceteri autem sive clerici, sive laici, qui interdictum violando neryum Ecclesiastica disciplina conantur infringere, quibuscunque privilegijs non obstantibus, sententia excommunicationis subijciuntur: à qua per sedem duntaxat Apostolicam absolvi poterunt.

Appellationis praeiudicium violatoribus interditi minime suffragatur. h. d.

Nec aliquid violatoribus proderit, quod appellasse, atque ideo se interdicti sententia minime teneri contendant, sicut enim post appellationem excommunicari non possunt, sic interdictum, cui ante appellationem eos constat esse suppositos, declinare nequeunt.

DE SUSPENSIONE.
TITVLVS XV.

Suspensio est duplex, ut excommunicatio, & interdictum.

Suspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis, sicuti excommunicatio, & interdictum. Canonis est, veluti cum quis ob Simoniam, vel ob notoriam fornicationem, vel aliud crimen ipso iure à sui executione ordinis, vel officii arceatur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quoad suspensionem non quoad alios. h. d.

Alii a crimine per sententiam, vel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius evidentiam notorium non fit: & si quilibet pro mortali peccato, quoad seipsum, sit suspensus, quoad alios tamen pro suspensio non habetur: ideoque in officijs Ecclesiasticis vitandus non erit.

Qua sit suspensio iudicis. h. d.

Iudicis suspensio est, ut cum sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur.

Suspensio solum ordinem & statum Ecclesiasticum respicit: & privatis praesupponit licentiam. h. d.

Et autem suspensio (velut Ecclesiastica censura considerata) respectu quodam aliquantò quàm excom-

municatio, vel interdictum, strictior: quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, verum etiam laicos innectere possunt: at suspensio cum nihil aliud sit, quàm inhabilitas quaedam ad exequendos ordines, & officia Ecclesiastica, nullos praeterquam ipsos clericos attingere potest. Nec enim ulli ejus ordinis, vel officij, cuius est penitus expertus, administratio vetari & interdicti potest.

Ingerens se divinis, incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. h. d.

Cavebunt a igitur Clerici, Iudices, & Ecclesiarum Praelati, ne poenam hanc suspensionis incurrant, scituri, quòd si ea durante sese divinis ingesserint (secundum Canoniarum sanctionum tenorem & distinctionem) irregularitatis laqueo sese involvent, à quo interdum non, nisi per summum Pontificem, liberari poterunt. Est autem irregularitas, nota quaedam, seu Canonicum impedimentum, ex facto seu defectu proveniens, quo quis tam ad Ecclesiasticos ordines promoveri, quàm promotus in iisdem ministrare prohibetur. quod qualiter accadat, tam supra ex primo libro, quàm etiam ex varijs Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrun sententiam interdicti, vel suspensionis, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h. d.

EA propter optima ratione Innocentiana à constitutione cautum est, ne Episcopi eorumque superiores ullius constitutioni, sententiae, sive mandati occasione, interdicti, vel suspensionis sententiam (nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur) ipso iure incurrant: esset enim hoc nimis periculofum, ob Pontificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem.

Explicit liber quartus & ultimus Institutionum Iuris Canonici: in quibus, si quid diversum Lector invenerit ab his, quae in Commentario jampridem edito delineata inveniantur, scito ea Authorem, cum ultimam Operi laudem adhibere, meliora secutum immutasse.

a C. r. in fin. & c. is cui de sent. excom. in 6. b C. quia periculosum de sent. excom. in 6.

FINIS.

